

трибунал' маъносини берарди. Демак, ўзбек тилига ўзлашайтганида бу сўз ўз маъносини сақлаб қолмаган.

Хулоса. Атамаларни тартибга солиш биринчи галда давлат тилида иш юритишни жорий қилишга қаратилган бўлиши керак, зеро, бу соҳадаги бир қатор атамалар ўзининг ўзбекча муқобилини кутмоқда. Бундан ташқари қатор топонимик атамалар борки, уларни қўллашда, хусусан, уларга муодил танлаш ва тақдим қилишда шошма-шошарликка йўл қўйиш ҳам яхши натижа бермайди. Географик атамаларни ўрганиш ва тадқиқ қилиш яна бир тадқиқот объектини ташкил қилади.

ОЧИЛОВ ОЗОДЖОН

Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), ТДШУ

Хитой тилида “Bubi” (“不比”) иштирокидаги қиёсий гаплар семантикаси

Аннотация. Ўзбек хитойшунослигида хитой тилини ўргатишга мўлжалланган дарсликлар асосан Хитой Халқ Республикасида нашр қилинган адабиётлар бўлиб, уларда берилган айрим грамматик воситаларни тўғри ўзлаштириши нафақат талабалар, балки фан ўқитувчилари учун ҳам чалкашиқлар келтириб чиқаради. Шулардан бири хитой тилида қиёсий гаплар ҳосил қилишда фаол иштирок этувчи “Bubi” (“不比”) бўлиб, мақолада асосий эътибор буби масаласини ўрганишга бағишланади. Ушбу нуқтаи назардан мақолада масаланинг қўйидаги жиҳатлари, яъни Хитой т а д қиқотчиларининг Bubi семантикаси ҳақидаги илмий қараишлари; Хитой тилида Bubi иштирок этган гапларнинг грамматик қўлланилиши ва маъно хусусиятлари; Bubi иштирокида ясаладиган гапларда учрайдиган камчиликларни таҳлили масаласи муҳим ўрин тутди.

Таянч сўз ва иборалар: Люй Шусян, Лю Юэхуа, Сян Юаньмао, Суй Гуопинг, Сюй Янчэн, бу, мэй, бужу

Аннотация. Учебники для преподавания китайского языка в узбекском китаеведении в основном издаются в Китайской Народной Республике, и правильное усвоение в них некоторых грамматических средств создает путаницу не только для студентов, но и для учителей естественных наук. Одним из них является “bubi” (“不比”), который активно участвует в формировании сравнительных предложений в китайском языке, и статья посвящена изучению bubi. В этом контексте в статье обсуждаются следующие аспекты проблемы: научные взгляды китайских исследователей на семантику буби; грамматическое использование и семантические особенности предложений, в которых Буби участвует в китайском языке; Важную роль играет вопрос анализа недостатков, обнаруженных в выступлениях с участием Буби.

Опорные слова и выражения: Луй Шусян, Лю Юэхуа, Сян Юаньмао, Суй Гуопин, Сюй Яньчэн, бу, мэй, бужу.

Abstract. Textbooks for teaching the Chinese language in Uzbek Sinology are mainly published in the People's Republic of China, and the correct assimilation of some

grammatical means in them creates, but there cannot be a student. One of them is "bubi" ("不比"), which actively participates in the formation of comparative sentences in Chinese, and the article is devoted to the study of bubi.

In this context, the article discusses the following aspects of the problem: scientific views of Chinese researchers on the semantics of bubi; the grammatical use and semantic features of the sentences in which Bubi participates in the Chinese language; An important role is played by the question of analyzing the shortcomings found in the speeches with the participation of Bubi.

Keywords and expressions: Lui Shuxiang, Liu Yuehua, Xian Yuanmao, Sui Guoping, Xu Yancheng, bu, mei, buru.

Кейинги вақтларда хитой тилида чет эллик талабаларни ўқитиш билан боғлиқ айрим дарсликларни танқидий ўрганиб ўқув жараёنларига жорий этиш кераклиги ойдинлашмоқда. Масалан, ўзбек аудиторияси учун ўқув жараёнига киритиб келинаётган «新目标»¹ (Xinmubiao), «新实用汉语»² (Xinshiyonghanyu), «汉语教程» (Hanyu jiaocheng), «博雅汉语»³ (Boya hanyu), «当代中文»⁴ (Dangdai zhongwen) хитой тили дарсликларида *Bubi*ни қўллаш билан боғлиқ айрим камчиликлар борлиги намоён бўлмоқда. «汉语教程» (Hanyu jiaocheng) дарслигида *Bubi* фақат инкор ёки суҳбатдош фикрига раддия тариқасида қўлланилади⁵ ёки «新实用汉语» {Xinshiyonghanyu} (“Янги амалий хитой тили”) да “х *Bubi* у + сифат” бўлганда “х < у” ёки “х=у” маъносига эга⁶ каби тўлиқ бўлмаган, қисқа маъноси мужмал қоидалар келтирилади. Мақола юқоридаги *Bubi* билан боғлиқ фикр ва мулоҳазаларни эътиборга олган ҳолда хитой тадқиқотчиларининг *Bubi* семантикаси масаласидаги қарашларини ўрганишга ҳаракат қилади.

Бу борада, хитой тилшунослигининг йирик вакиллари Луй Шусян, Лю Юехуа, Сян Юанмао, Суй Гуопинг, Суй Янчинлар ишларини қайд этиб ўтиш мумкин⁷. Қуйида тадқиқотчиларнинг “*Bubi*” ҳақидаги билдирилган

¹ 汉语新目标.第二册/《汉语新目标》编写委员会编著. -北京: 教育科学出版社, 2004. 第134-135页.

² 新实用汉语课本. 第二册: 俄文注释本/刘珣主编; 张凯等. -北京: 北京语言大学出版社, 2006. 第65页.

³ 博雅汉语. II 初级起步篇/李晓琪. -北京: 北京大学出版社, 2013. 第10-11页.

⁴ 吴忠伟: 当代中文. -北京: Sinolinghua 出版社. 2009. 第123页.

⁵ 《汉语教程》第二册上, -北京: 北京语言大学出版社, 2009. 第8页.

⁶ 新实用汉语课本. 第2册: 俄文注释本/刘珣主编; 张凯等编著. -北京: 北京语言大学出版社, 2006. 第65页

⁷ 吕叔湘《现代汉语八百词》62页,商务印书馆1980年版; 刘月华《实用现代汉语语法》, 外语教学与研究出版社1983

年版532-533页; 相原茂. 汉语比较句的两种否定形式--“不比”型和“没有”型. 语文教学与研究, 1992(3); 许国萍: 现代汉语“比”字句研究. -上海: 复旦大学硕士学位论文, 1997; 徐燕青: 不比型比较句的语义类型. 语言教育与研究, 1996(2)

фикрларини кўриб чиқамиз: Луй Шусянг “*Bubi*” ва “没有” (*Meiyou*) (“йўқ, эмас”) ҳақида фикр билдириб, уларни қиёсий жиҳатларига аҳамият қаратади: унингча, гапда “不比...” билан “没有...” турлича маъноларни англатади. Масалан, 他不比我高 (У мендан баланд эмас) = 他跟我差不多高 (Унинг бўйи деярли мен билан тенг). 他没有我高 (У мендек баланд эмас) = 他比我矮 (У мендан калта)¹. Люй Шусянгни “不比” ва “没有” ҳақидаги фикрларини қисқача шундай изоҳлаш мумкин: А不比 В Х (Х-даражани ифодаловчи сўз) тузилишидаги гапларда А ва В нинг даража муносабатлари деярли тенг.

Лю Юехуанинг таъкидлашича, “А不比 В” қиёсий гапларнинг инкор шакли. Икки хил маънога эга: а) “А没有 В (А В дек эмас)” ёки “А不如 В (А В га тенг келмайди)”; б) “А跟 В 一样 (А билан В бир хил)”. Масалан: “这件衣服不比那件衣服长 (Бу кийимни унисидан узун деб бўлмайди)”, мазкур гапда икки хил маъно бўлиши мумкин: а) “这件衣服没有那件衣服长 (Бу кийим унисидек узун эмас)” ёки “这件衣服不如那件衣服长 (Бу кийимнинг узунлиги унисидек эмас), яъни бу кийим калта; б) “这件衣服跟那件衣服一样长 (бу кийим билан ана у кийимнинг узунлиги бир хил)”².

Хитой тадқиқотчиси Сянг Юанмао “*Bubi*” ҳақида ўз қарашларини баён этиб, Лю Юехуанинг “*Bubi*” иштирокида ҳосил бўлган гапларнинг икки хил маънога эга бўлиши ҳақидаги қарашларига қўшилмайди. Унинг фикрича, гапнинг структуравий тузилиши жиҳатдан А нинг маълум даражада В дан устун туришини англатади, умуман олганда у ифода этадиган туб маъно А билан В ўртасида катта фарқ йўқ³. Бундай қарашни Суй Гуопинг ҳам қўллаб қувватлайди. Унингча “*Bubi*”-лик гап шакллариининг семантик хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда “*Bubi*” нинг асосий семантикаси кичик фарқни, мужмалликни, сўзловчининг даража муносабатини етказишда фикрни аниқ тарзда ифодалашни хоҳламаслик, ифода қилолмаслик ёки шарт, деб билмаслик кабиларни англатади⁴.

Гапларда “*Bubi*” нинг қўлланилиши ва уни семантик категорияларга ажратиш масаласига аҳамият қаратсак, хитой тадқиқотчилари ичида Сюй Янчинг томонидан грамматик тушунча сифатида “*Bubi*”-ни чуқурроқ ўрганилганлиги кузатилади. Унинг таъкидлашича, “*Bubi*”-лик гаплар ифода шакллариининг семантик категориялари 6 турга бўлинади. Улар асосан ички ва ташқи омиллар таъсирида юзага келади: 1. *Гапнинг ташқи омиллари*: Одатда матннинг умумий мазмуни, шунингдек, мантиқий муносабат. 2. *Гапнинг ички омиллари*. Бу омиллар қуйидагиларни ўз таркибига олади: (1)

¹ 见吕叔湘《现代汉语八百词》62页,商务印书馆1980年版。

² 见刘月华《实用现代汉语语法》,外语教学与研究出版社1983年版532-533页。

³ 相原茂. 汉语比较句的两种否定形式---“不比”型和“没有”型[J]. 语文教学与研究, 1992(3)

⁴ 见王爽. 《现代汉语“比”字句研究综述》, 东北师范大学, 2012年, 第12页。

“Bubi”лик гап ўз ичига эмоционаллик ва рухий ҳолат; (2) “Bubi”лик гапнинг маълум бир ифода маъно шакли; (3) “Bubi”лик гапга қўшилиб келувчи баъзи қўшимча таркиблар (юкламалар ва сон сўз туркумига оид сўзлар); (4) қиёслаш объекти ва қиёслаш натижасининг хусусияти ¹. Қуйидаги мисолларда буни кўриб чиқамиз.

1. “А билан В бир хил даражада”. (даражани ифодаловчи сўз салбий ёки ижобий маъно англатувчи сўз ёки рухий ҳолатни акс эттирувчи феъл бўлиши мумкин).

(1) 这三人谁也不比谁早, 谁也不比谁晚, 像是在屋里准备好了步伐一齐出门, 一齐站在枣树下。(铁凝《玫瑰门》)

(2) 她不比朱大姐起得迟, 也不比朱大姐睡得早, 朱大姐忙碌辛苦, 她也没有闲着……(茹志娟《春暖时节》)

Келтирилган мисолларда маънони шакллантирган омиллар икки хил кўринишда намоён бўлади: *биринчиси*, “Bubi”лик гап маъносининг алоҳида ифода шакли ҳамда иккита антоним сўздан иккита “Bubi” иштирокида гап ясалган бўлиб, бундай шакл маъно жиҳатдан бир-бирини тўлдиришни ва чегаралашни таъминлайди. Натижада “Bubi” иштирокида ясаладиган гаплар маъносини нотўғри англаш ва матнни ўқиб тушуниш жараёнида иккиланишларнинг олди олинади. Юқоридаги мисолларда матннинг умумий мазмуни “Bubi”нинг айнан қандай маъно англатаётганига аниқ ишора қилмоқда. Мазкур ўринда мисолларнинг таржимаси қуйидагича кўриниш олади:

(1) Бу учаласи бири биридан кеч ҳам, эрта ҳам ҳаракатланмасдан, худди ичкарида тайёрланиб олишгандек тенгма тенг эшикдан чиқиб келиши ва бир хилда жийда дарахти тагига келиб туришиди.

(2) Уни Джу опадан кеч туради ёки ундан эрта ухлайди деб бўлмайди. Джу она кун билан меҳнат қилади, у ҳам бекор юргани йўқ...

Яна бир мисол:

(3) 马乐原本是一个极普通的人, 他并不比别人多一个心眼, 多几根脑神经。(范小青《天砚》)

Гапнинг маъно шаклланишида асосий ўрин тутган омиллар: *биринчиси*, қўшимча таркибнинг мавжудлиги: “一个, 几根 (*битта*, *бир нечта*)”, булар гапда микдор камлигини ифодаладиган сўзлар бўлиб, *боиқаларда иккита эмас ёки бундан кўп эмас* каби маъноларни кучайтиради. *Иккинчиси*, матндаги ишора: бу гапдаги матн ишораси бўлган “ўзи бир оддий одам” ибораси ҳам гапнинг маъноси “А=В” эканлигини яна бир бор таъкидламоқда. Демак, юқоридаги мисолнинг таржимаси қуйидагича кўринишга эга бўлади:

(3) Ма Лиюан ўзи бир оддий одам бўлса, унинг мияси боиқалардан биттага кўп ҳам эмас, асаб толалари бир нечтага ошиқча ҳам эмас.

¹ 见徐燕青 《“不比”型比较句的语义类型》//语言教学与研究, 1996年第2期, 80页

2. А билан В тенг, хатто В нинг даражаси бир оз юқориок. Мисол:

(4) 我葛启娥一点不比启弟长得差, 为什么不能摊上像陈哥这男人? (半岛《鬼窟》)

(5) “还有, 我并不比你差, 也许有一天我会成为西餐厅的经理。……”(王德忱《滚动的石头》)

Мисоллардан кўриниб турибдики, “Bubi” иштирокида ясалган гапнинг маъноси “А билан В тенг, хатто В нисбатан юқориок” тарзида тушуниш мумкин. (4) мисолда “一点” (озгина, умуман) кўшимча таркибнинг мавжудлиги “А нинг В дан куйи даражада” маъносини тўлиқ рад этади, айни пайтда “А билан В деярли бир хил”. Иккинчидан, матндаги мантикий муносабат жиҳатидан қаралса, гапнинг иккинчи қисми риторик сўроқ гап. Риторик сўроқни бераётган сўзловчи ўзини бошқалардан кам эмас, деб билгани учун ҳам шундай савол бермоқда. Учинчидан, руҳий - эмоционаллик томондан қаралса, ўзига ишонч, ўзини ҳурмат қилиш, кучли деб билиш каби маънолар англашилади. Бундай руҳий ҳолатда инсон ўзини нафақат бошқалар билан тенг ҳисоблаши, балки очиқ бўлмаса-да хатто “мен бошқалардан устунроқман” деган ботиний маънода ҳам келиши мумкин. Демак:

(4) Қадди қоматимнинг Чэ Дэдан ҳеч кам жойи йўқ, нега Чин Дэдек йигит билан бўлолмас эканман?

(5) Шунингдек, сендан умуман кам эмасман, ким билади, бир кун келиб катта бир ғарб ресторанининг менежери бўлиб кетарман.

3. “А В дек эмас, А В га тенг эмас”. А нинг хусусиятига кўра бу категория иккига ажратилади: *А предмет* сифатида ва *А шахсни англатувчи* сўз сифатида.

1) А предмет сифатида. “А В дек эмас, А В га тенг эмас”. (даражани ифодаловчи сўз одатда ижобий маъно англатувчи сифат, камдан кам ҳолларда салбий маъно англатувчи сўз бўлиб келиши мумкин) Мисоллар:

(6) 刮了一夜的北风, 气候又冷了许多, 城里来这儿游玩的人, 也不比从前多了, 只有…… (贾平凹《九叶树》)

(7) 唉, 家里虽好, 总不比厂里。(陆文夫《荣誉》)

Юқоридаги мисоллар қуйидаги маъноларга эга: (6) мисол эса “А В дек эмас”. (7) мисолнинг маъноси “А В га тенг келмайди”, Бундай маъно англатувчи “Bubi” иштирокидаги гаплар асосан эргаш гапли кўшма гап кўринишига эга. Бундай ҳолатларда “Bubi” гапнинг биринчи қисмида ёки иккинчи қисмида келиши мумкин. Кўшма гапларнинг энг кўп учрайдиган тури сабаб-натижа эргаш гапли кўшма гаплар бўлиб, гапнинг “Bubi” қатнашган қисми натижани ифодалашга хизмат қилади. Шунингдек, тўсиқсиз эргаш гапли кўшма гапларни ҳам учратиш мумкин. Мисоллар таржимаси:

(6) Туни билан Шимол шамоли эсди, ҳарорат эса анчагина совиди, шаҳардан бу ерларга дам олгани келадиганлар ҳам аввалгидек эмас. Фақат...

(7) Эҳ, Уйинг яхши бўлса ҳам, барибир заводга тенг келмас экан.

2) А шахсни англатувчи сўз сифатида. Даражани ифодаловчи сўз ижобий маъно англатувчи сифат ёки руҳий ҳолатни ифода қилувчи феъл бўлганда “Bubi”лик гапнинг маъноси “А 没有/不如 В - Х (А нинг даражаси В дек эмас/га тенг келмайди)” кўринишида бўлади. Масалан:

(8) 现在他忽然觉得自己原来什么都不是,哪也不比别人强。(李景田《悠悠岁月》)

(9) 姓宋的现在觉得他的地位是铁打江山,他觉得你们各位的职位都不比他高,他不怕。(韦君宜《检查组的记录》)

Юқоридаги икки мисолнинг ҳам даражани ифодаловчи сўзи ижобий. Бу каби “Bubi”лик гаплар одатда кучли субъектив ҳиссиётни ўзида акс эттиради. “Bubi”иштирокидаги гапларда бундай маънонинг пайдо бўлиши, асосан А нинг шундай омиллар таъсирини қабул қилиши билан боғлиқ, дея таъкидлайди Суй Янчинг¹. Мисоллар таржимаси:

(8) Ҳозир у тўсатдан ўзини аслида ҳеч нарсага ярамайдиган ва бошқалардан кучли эмасдек ҳис қила бошлади.

(9) Фамилияси Сонг бўлган кишининг фикрича, унинг ўрни жуда мустаҳкам, унингча сенларнинг даражаларинг униқидек баланд эмас, у ҳеч қайсингдан қўрқмайди.

Суй Янчинг яна қўшимча тарзда шундай таъкидлайди: “даражани ифодаловчи сўз салбий маъно англатса, гапнинг маъноси “А 比 В - Х” яъни, “А В дан Х” га тенг.²” (Х = салбий маъно англатувчи сифат). Бу эса А салбий жиҳатдан В га қараганда бир поғона баланд, деган хулоса яшашга олиб келади. Бироқ, олим фикрини далилловчи ҳеч қандай мисол келтирмайди. Ҳаммуаллифликда яратилган «Ҳозирги замон хитой тили грамматикаси»да таъкидланишича, “Bubi” иштирокида ясалган гапларда Х яъни сифат салбий маънода бўлса, А В дан яхши маъносига эга бўлади³. Ушбу қарашлар Суй Янчингнинг Bubi ҳақидаги қарашларини тўлдиради.

(10) 拉陀斯于是成了宝石匠的学徒。起先别的学徒都笑拉陀斯, 看见他干活那么笨手笨脚, 就逗弄他。但是他们很快就不笑话拉陀斯了。到了第二天, 他学的已经不比大多数人坏了, 一个星期的光景, 他学到了别人花两年功夫才学到的东西。(www.tonghuaba.cn 2014-8-31)

(11) 你朋友不比她丑, 怎么找不到男朋友呢! (m.hefei.cc 2014-10-15)

(12) 为什么我不比别人差, 却过得不如他们好? (zhidao.baidu.com 2013-12-17)

(13) 我们不比他们差! 我们也不是坏孩子! (tieba.baidu.com 2014-6-3)

(14) 我不比别人坏, 也不比别人好。(tieba.baidu.com 2014-6-3)

¹ 见徐燕青 《“不比”型比较句的语义类型》//语言教学与研究, 1996年第2期, 90页

² Ўша манба.

³ 使用现代汉语语法 / 刘月华等著. -北京: 商务印书馆, 2001年, 第848页。

(15) 每个人都应该有自己的尊严，不是因为别人的脸色而自卑。记住，永远不要低三下四，你不比别人卑微，哪怕一点。 (zhidao.baidu.com 2013-10-14)

(10) мисолдаги “Bubi”лик гапда салбий маъно англатувчи сўз “坏” (“ёмон”), А эса шахсни ифодаловчи сўз — У. Бу ерда “Bubi” лик гапдан олдинги ва ундан сўнгги матин уни “у ўқиши жихатдан аллақачон қўпчиликдан ёмон эмас эди” ёки “у аллақачон бошқаларга етиб олганди”, тарзида тушуниш ва таржима қилишга ишора қилмоқда. Сўй Янчингнинг бу кўринишдаги “Bubi”лик гап “А 比 В Х” га тенг, деган фикрига қўшиладиган бўлсак, унда гапнинг маъноси “у ўқиш жихатдан аллақачон ҳаммадан орқада эди” ёки “унинг ўқиши бошқаларникига қараганда ёмонлашди” каби бўлиши керак. (11) мисолда қўлланилган салбий маъно англатувчи сўз “хунук”, А эса “ўртоғинг” сўзига тенг. Гапнинг иккинчи қисми риторик сўроқ гап шаклида бўлиб, ҳайрат, ажабланиш каби эмоцияни кучайтиришга хизмат қилмоқда, гапнинг биринчи қисмига нисбатан ажабланиш мавжуд. Мисолнинг биринчи қисми “ундан хунук эмас”, “ундай хунук бўлмаса” каби маъноларга тенг. (12), (13), (14) мисолларда ҳам эмоция, матн ишораси сингари бир қатор омиллар уларнинг ҳам маъноси А В дек эмас, яъни А нинг ижобий хусусияти В дан юқорироқ эканлигини тасдиқламоқда. Демак, мисолларни қуйидагича таржима қилиш мақсадга мувофиқ бўлади:

(10) *Латос шундай қилиб заргарга шогирд бўлди. Бошида бошқа шогирдлар уни устидан қулишди, бунча аҳмоқона ишламаса, деб масхара қилишди. Лекин, тезда Латосни масхаралашни бас қилишди. Иккинчи кунга келиб, у ўқиш жихатдан аллақачон қўпчиликдан ёмон эмас эди. Бир ҳафта ўтгач, у бошқалар икки йилда ўрганадиган нарсаларни ўрганиб олди.*

(11) *Ўртоғинг ундан хунук бўлмаса, қанақасига ўзига йиғит тополмайди-я!*

(12) *Бошқалардан кам жойим йўқ, лекин, нима учун улардек яхши яшамайман?*

(13) *Биз улардан кам эмасмиз! Биз ҳам ёмон болалар эмасмиз!*

(14) *Мен бошқалардан ёмон эмасман, яхши ҳам эмасман.*

(15) *Ҳар бир киши албатта ўзини қадрлай билиши керак, кимгадир юз-хотир қилиб ўзингни беҳурмат қилма. Эсингда бўлсин, ҳеч қачон тўққиз букилма, сен ҳеч кимдан паст эмассан, ҳеч кимдан.*

Юқорида келтирилган бир қатор мисоллар таҳлили шуни кўрсатадики, бу шаклдаги “Bubi” лик гапларни “А Вдан Х” тарзида талқин қилиш тўғри эмас. Балки, “А Вдан яхши” яъни А нинг ижобий хусусияти В дан юқорироқ тарзида тушуниш мақсадга мувофиқ келади.

4. “А 比 В—Х”. Қиёсий гапларнинг инкор шаклини ифодалайди, яъни, “А Вдек эмас”. “Bubi” иштирок этган гап риторик сўроқ гап бўлганида. Масалан:

(16) 一年下来，啥都解决了，岂不比你教一百年书强么？(李吉力人 《天魔舞》)

(17) 你在北京那么多年, 这点还不比我清楚吗? (梁晓声《溃瘍》)

Юкоридаги мисоллар риторик сўроқ гап бўлиб, инкорни ифода қилувчи риторик сўроқ гапнинг асил маъноси, бўлишли дарак гапга тенглиги сабаб, “不比”ни “比”га алмаштириш мумкин. Таржима:

(16) Бир йил давомида ҳаммаси ҳал бўлди, бу менга юзта китоб ўқитганингдан ҳам аъло эмасми?

(17) Пекинда шунча йилдан бери юрибсан, бу нарсани мендан кўра яхши билишинг керакмасми?

5. “А 跟 В 差不多 X” яъни, “А билан В деярли бир хил”. Масалан:

(18) 他想了想说:“我看眉眉挺合适, 文化水平也不比我低多少, 安稳, 能镇得住。” (铁凝《玫瑰门》)

(19) 但爸爸并不比儿子高明, 因爸爸眼近视。 (刘震云《罪人》)

(20) 一年下来, 不比儿子少分红。 (张石山《夫妻之间》)

Бу туркум “不比”лик гапларнинг “А билан В деярли бир хил” (“А 跟 В 差不多 X”) шакл масаласида оҳанг билан боғлиқ жиҳатларни ҳам назардан четда қолмаслик керак. Масалан, X ижобий маъно англатувчи сўз бўлган “不比”лик гапни “А 跟 В 差不多 X” га айлантириш лозим бўлганда, “跟”дан олдин “也只是、也不过” каби гап оҳангини ифодаловчи сўзлар қўшилиб келади, масалан (19) мисол “但爸爸也只是跟儿子差不多” кўринишига эга бўлиши керак; X салбий маъно англатувчи сўздан иборат бўлганда, “跟”дан олдин “却, 也” каби ёрдамчи сўзлар қўшилиб келиши талаб этилади, масалан (20) мисол “一年下来, 分红也跟儿子差不多” кўринишига ўзгаради. Умуман олганда, гап оҳангига эътибор қаратилсагина “不比” иштирокидаги гапларнинг маъносини тўғри тушунишимиз мумкин¹. Мисоллар таржимаси:

(18) У ўйлаб туриб шундай деди: “Менимча, Мэймэй жуда мос, маданият жиҳатдан ҳам мендан ҳеч қанча фарқ қилмайди, босиқ, ўзини идора қилолади”.

(19) Бироқ, отасини ўғлидан ақлли деб бўлмайди, чунки ҳам узоқни кўролмайди.

(20) Бир йилдан буён Фэн Хунг ўғлидан кам ҳаракат қилаётгани йўқ.

6. “А 跟 В 不一样 (А билан В бир хил эмас)” ёки “А 不能跟 В 相比(А билан В ни солиштириб бўлмайди)”

Бу каби “不比”лик гапларнинг А ва В си иккита турли хил сўз ёки сўз бирикмаларидан иборат бўлиб, икки нарсани ҳолат, хусусият ёки даража жиҳатдан турличалигини ифодалайди, шу сабабдан ҳам бундай гаплар X ни талаб қилмайди. Бу хусусияти уни бошқа турдаги “不比”лик гаплардан аниқ ажратиб туради. Масалан:

¹ 见徐燕青《“不比”型比较句的语义类型》//语言教学与研究, 1996年第2期, 93页。

(21) 养女不比养猪, 养猪只用几石米就大了, 养女要用成百石米女才得大。
(孙健忠 《死街》)

(22) 做铣床不比骑车哩, 一举一动都有个学问(陆文夫 《准备》)

Бу туркумга хос бўлган гаплардаги “不比”нинг таржимасини “дегани эмас” ёки “эмас” тарзида таржима қилиш мақсадга мувофиқ. Таржимаси:

(21) Қиз боқиш тўнғиз боқиш дегани эмас, тўнғиз боқсанг бир неча кило гуруч билан катта бўлади, қиз катта қилишга неча юз килолаб гуруч керак.

(22) Станокда ишлаш велосипед учиш дегани эмас, ҳар битта ҳаракатда билим мавжуд.

Юқоридаги фикрлардан “Bubi” ҳақида қуйидагича хулоса қилиш мумкин. Ҳозирги замон хитой тили грамматикасида қиёсий гапларнинг “Bubi” шакли семантикаси нисбатан мураккаб эканлиги ойдинлашади:

1. “Bubi” тузилиш жиҳатдан қиёсий гапларнинг инкор шакли, бироқ, ҳозирги замон хитой тилида қиёсий гапларнинг инкори “没有” ёрдамида ясалади. Аммо, “Bubi” шаклан қиёсий гапларнинг инкори бўлгани ҳолда ҳамма вақт ҳам қиёсий гапларнинг инкори бўла олмайди. Соддароқ айтилса, “Bubi” гапда маъно ҳосил қилишда шакл ва мазмун жиҳатдан тенг эмас, у иштирок этган гапларда, шунингдек, турли матнларда у англатадиган асил маъно бир-биридан фарқ қилади. Натижада унинг билан боғлиқ гапларни англаш ва тушуниш жараёнида мураккаб ҳолатлар юзага келади.

2. Одатда “Bubi” қиёсий гапларнинг инкор шаклини ясамайди. У англатаётган маъно гапнинг ички ва ташқи омиллари билан бевосита боғлиқ. “Bubi” иштирокида ясалган гапларнинг таржимаси ҳар бир семантик категориянинг хусусиятларидан келиб чиқиб ва ундаги мавжуд омилларни ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш мақсадга мувофиқ.

3. “Bubi” гапнинг хусусиятидан келиб чиққан ҳолда турлича маънога эга бўлиши мумкин: 1. А билан В бир хил Х; 2. А билан В бир хил эмас, ҳаттоки В дан юқори; 3. А Вдек Х эмас ёки А Вга тенг келмайди; 4. А Вдан Х (“不比”лик гап риторик сўроқ гап бўлганда); 5. А билан В деярли бир хил; 6. А билан В бир хил эмас; даражани ифодаловчи сўз салбий маъно англатса, гапнинг маъноси “А В дек Х эмас”.